

Summary
A.S.Paukova

Education Press as a Source of Reflecting the Issue on Information Security of Children in the USA

Nowadays the problem of children information safety is very actual among scholars, teachers and parents all over the world. Modern educational periodicals in the USA are analyzed as the source of showing the problem of children information safety. Author gives the classification of American educational periodicals by the type, the audience which it is intended for, the place of distribution and nature of the information. List of current issues which are devoted to the problem of children information safety are given: «Journal of Information Literacy» (JIL), «The Journal of Media Literacy», «American School Board Journal», «Net Family News», «Communications in Information Literacy». Five educational journals are analyzed in this article. The author describes the history of journals, its focus and scope, sections policies, publication frequency, access policy, archiving, conditions of subscription and key authors. Main headings of the articles concern the problem of children information safety are marked out. Laws and acts of American government that regulate the safety of American children in cyberspace are defined in the article. Author shows the main aspects of the problem of children information safety: the risks and dangers of different types of social media for children and formation the information literacy of personality. Synonyms of the term «information literacy» are given in this article. Author determines the future directions and aspects of the development of the studied problem.

Key words: information safety, information literacy, educational journal.

Дата надходження статті: «9» жовтня 2013 р.

УДК [(37+94) : 001.8]: 930.1

О.Б.ПЕТРЕНКО,

доктор педагогічних наук, професор,
(м.Рівне)

До проблеми класифікації джерельної бази історико-педагогічного дослідження

У статті вивчається проблема класифікації джерельної бази історико-педагогічного дослідження, зокрема аналізуються критерії, які обираються вченими для групування джерельної бази історико-педагогічного дослідження, як-то: територіально-регіональні ознаки – приналежність джерел до тієї чи іншої культури; рівень узагальнення інформації; врахування аспектів інформації, що міститься у джерелі; типові критерії, за якими джерела диференціюються з точки зору знакових систем, що використовують їх авторами; часовий, хронологічний критерій; критерій предмету вивчення (джерела вивчення персоналій, наукових шкіл, педагогічних течій, окремих навчальних закладів). З'ясовано: теоретичне осмислення того, що історичне джерело (продукт культури, об'єктивований результат діяльності людини) виступає як єдиний об'єкт різноманітних історико-педагогічних досліджень при різноманітності їх предмету і врахування визначених критеріїв дає змогу виокремити відповідні групи джерел вивчення історії педагогіки, які стануть підґрунтям аналізу дослідника з тієї чи іншої проблеми історії педагогіки.

Ключові слова: історія педагогіки, джерельна база, джерело, класифікація джерел, критерій, джерелознавство.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Історія педагогіки – наука, що вивчає, насамперед, педагогічні знання, накопичені минулими поколіннями. Відтворення і ретроспективний аналіз розвитку освіти і виховання, педагогічної науки у всій їх повноті, конкретності і багатогранності можливі лише на основі вивчення історико-педагогічних джерел, що передбачає формування надійної джерельної бази історії педагогічної науки. Однак, як зазначає відомий історик педагогіки Ольга Сухомлинська, одним з чинників трансформаційної кризи, яка існує у сучасній історії педагогіки, є джерелознавчий: «До історико-педагогічного дискурсу долучилося дуже багато нового, невідомого матеріалу. Він був почасти відомий, але в період розвитку радянської історико-педагогічної науки на ці джерела було накладено «табу» або вони оцінювалися негативно. І величезний загал першоджерел ... науково не віддеференційовується, не відрефлексовується. Опис фактологічного матеріалу, що потопає у фактології, не структурований, і завдання історико-педагогічної науки – дати адекватну оцінку джерелам різного походження, які становлять дискурсивну тканину часу» [21, с.27]. Тому одним з найважливіших розділів методології історії педагогіки є педагогічне джерелознавство, яке представляє собою галузь інтеграції педагогіки в цілому, власне історії педагогіки, історії, джерелознавства і культурології.

Сучасний стан історико-педагогічної науки, величезна кількість документів, праць, які дійшли до нас і містять вагому для розвитку історії педагогіки інформацію, ставлять нас перед необхідністю наукової класифікації історико-педагогічних джерел як умови забезпечення їх ефективного пошуку, відбору і формування надійної джерельної бази вивчення проблем історії педагогіки. Складний і багатоплановий характер питань, що стосуються проблем розвитку освіти й педагогіки, потребує залучення й критичного використання широкого кола різноманітних джерел, які дослідниками з метою систематизації поділяються на групи згідно або свого походження, або змісту, або наукової цінності.

Формулювання цілей статті... Так як істориками педагогіки використовуються різноманітні класифікації джерел, вважаємо на часі актуальним **завданням** вивчення проблеми відбору критеріїв для групування джерельної бази історико-педагогічного дослідження, що й спробуємо здійснити у пропонованій розвідці.

Аналіз досліджень і публікацій... Усвідомлюючи особливе значення класифікації в науці, Д.Раскін відзначає науково зумовлену класифікацію джерел як найперше методологічне завдання. Вона дає змогу вирішувати питання автентичності, репрезентативності, достовірності та відносної цінності різноманітних джерел. Класифікація також є передумовою теоретичного й історичного аналізу джерел. «Від глибини та зумовленості класифікації джерел залежить, у кінцевому рахунку, і ефективність способів та методів їхнього дослідження, тобто доведеність і достовірність результатів історичного вивчення. Класифікація та систематизація історичних джерел також, як і типологія інформації, що досліджується, будучи одним із етапів наукового дослідження, є невід'ємною частиною кожної сучасної наукової дисципліни» [19, с.83].

Велику увагу проблемі визначення джерельної бази історії педагогіки і методиці її вивчення приділяв російський вчений Михайло Анісов(1975; 1986)[3; 2]; окремі аспекти означеної проблеми розглядалися К.Васильєвим (1972), Е.Днепровим (1986), С.Івановим (1966), О.Кошелевою (1986), Д.Раскіним (1986), М.Шабаєвою (1982) та ін. [6; 18; 19; 10; 11].

Джерельну базу історико-педагогічної науки в українській науці вивчали Н.Гупан (2002), С.Лобода (2010), Н.Сейко (2009), О.Сухомлинська (2003) та ін. [9; 15; 20; 21]. Спробу описати наявні класифікації джерел в історії педагогіки здійснила Л.Голубнича (2012) [8].

Однак на часі, вважаємо, є вивчення проблеми відбору критеріїв класифікації джерельної бази історико-педагогічного дослідження, як зазначалось вище.

Виклад основного матеріалу... Загальновідомим є той факт, що фундаментом написання історико-педагогічних дисертацій є джерельна база: сукупність опублікованих та неопублікованих джерел. Згідно з визначенням К.Васильєва історико-педагогічні джерела – це «пам'ятки духовної і матеріальної культури, що відображають людську діяльність» [6, с.147], натомість, Д.Раскін під історико-педагогічним джерелом розуміє «продукт соціальної діяльності, що містить у вигляді певної знакової системи інформацію про суспільні процеси виховання та навчання, закріплює цю інформацію та володіє потенційними умовами для включення цієї інформації в систему історико-педагогічних знань» [18, с.191].

Відомий російський історик, джерелознавець Ольга Медушевська (1990) вважала, що важливість історичних джерел полягає у можливості пізнання через них соціальних явищ, які недоступні безпосередньому спостереженню, опосередковано через матеріальні залишки людської діяльності, що у тій чи іншій мірі відображають ці явища [12]. Специфіка вивчення педагогічних фактів минулого також полягає у тому, що їх неможна безпосередньо спостерігати та експериментально відтворити. Факти минулої педагогічної дійсності пізнаються опосередковано, через джерела. Історики педагогіки визнають різноманіття видів педагогічних джерел, яке, у свою чергу, породжене різноманіттям форм соціально-педагогічної діяльності людей і відносин між ними.

Зрозуміло, що ґрунтовний науковий аналіз будь-якого історико-педагогічного феномену неможливий без залучення широкого кола джерел, без оволодіння істориками педагогіки основними методами систематизації та групування джерельної бази, адже пізнання процесу розвитку освіти, виховання, педагогічної науки в цілому ускладнюється, а іноді навіть є неможливим, без продуманої класифікації історико-педагогічних джерел.

Ретельне вивчення джерельної бази є запорукою об'єктивних і достовірних результатів будь-якого наукового історичного пізнання, між тим, «ступінь усвідомлення теоретичного та практичного значення класифікації можна вважати показником методологічної зрілості будь-якої історичної наукової дисципліни», – наголошує Д.Раскін [19, с.83].

На сьогодні не існує єдиної класифікації історико-педагогічних джерел. Одні вчені беруть за основу поділу місце зберігання джерел, інші – їх класову, партійну приналежність, треті – ознаку близькості до відображуваних подій (враховуючи так звані «історичні залишки» та «історичну традицію»). Розглянемо окремі класифікації з метою визначення базових критеріїв групування історико-педагогічних джерел.

Так, одна з перших класифікацій була запропонована російським істориком Л.Шльоцером ще наприкінці XVIII ст., який диференціював джерела на зарубіжні і вітчизняні [13]. Критерієм поділу виступали *територіально-регіональні ознаки* – приналежність джерел до тієї чи іншої культури.

Довгий час в історії педагогіки класифікацію джерел здійснювали за підходом, запропонованим радянським істориком Л.Пушкарьовим (1975) [17, с.191], за яким джерела розподіляються на типи – «найбільш широкі категорії джерел, що відрізняються один від одного самим принципом зберігання та кодування інформації, тобто найбільш загальною його властивістю» [там само], роди (наприклад, документальні, оповідальні тощо) та види. Цей підхід, на нашу думку, базувався на *критеріях рівнів узагальнення інформації*, яка міститься в джерелі.

Найбільш відомою в історії педагогіки є класифікація Д.Раскіна, побудована, вважаємо, на *типових критеріях*, за якими джерела диференціюються з точки зору знакових систем, які використовують їх авторами. Д.Раскін поділяє історико-педагогічні джерела на писемні, речові й усні. Писемні, у свою чергу, вчений розподіляє на роди (оповідальні, дидактичні та документальні), оскільки «логіка класифікації вимагає виділення крупних спільностей писемних джерел, які б відображали найбільш суттєві зв'язки та відмінності між ними за способом кодування у них інформації, котрий є породженням їхніми суспільними функціями» [19, с.90].

Однією з важливих і водночас специфічних груп джерел Д.Раскін вважає дидактичні джерела, які безпосередньо пов'язані з педагогічним процесом та служать вираженням єдності педагогічної думки й педагогічної практики. До них відносяться: підручники, навчальні посібники тощо; навчальні плани, програми, плани уроків тощо; протоколи педагогічних рад, звіти викладачів тощо; конспекти лекцій, навчальні зошити [19, с.91].

Досить поширеною на сьогодні є класифікація архівних історико-педагогічних джерел К.Васильєва (1972), який поділяє ці документи на нормативні матеріали, первинні документи навчально-виховних установ, навчальних закладів та органів народної освіти, вторинні документи навчально-виховних установ, особисті документи, мемуари, статистичні матеріали [6, с.147-148]. Пропонована класифікація базується на *критеріях прагматичного аспекту інформації*, що передбачає цільове призначення змісту інформації, яке виступає у єдності з формою представлення цієї інформації.

Цікавою видається нам класифікація джерел С.Шмідта (1983): за змістом, за типом (речові, письмові, усні, етнографічні, лінгвістичні (фольклорні), фотокінодокументи і фотодокументи) та ін. [22, с.9–13]. Ця класифікація побудована на *критеріях врахування аспектів інформації*, що міститься у джерелі.

В українській історії педагогіки спробу не лише класифікувати, а й обґрунтувати класифікацію джерел здійснив Н.Гупан (2002) [9]. На його думку, «просторово-часове й предметне розмаїття педагогічної реальності складає об'єктивну основу для різних класифікацій історико-педагогічного знання» [9, с.16]. Дослідник запропонував новий спосіб упорядкування джерел – систематизацію: «Якщо класифікація використовувалась нами з метою добору та розкриття внутрішнього зв'язку між різними типами джерел, то систематизація – для приведення всіх джерел у певну систему залежно від основної мети дослідження» [там само, с.18]. Згідно запропонованого способу історико-педагогічні джерела систематизовано за трьома підходами: *проблемно-тематичним, хронологічним і персоніфікованим*.

Основні джерела дослідження Н.Гупан поділяє вслід за Д.Раскіним на оповідальні (наукові, публіцистичні, історичні праці), дидактичні (підручники та посібники) та документальні (державні документи: постанови і розпорядження урядів, резолюції окремих політичних партій та організацій та ін.). Як самостійні джерела вчений виокремлює публіцистичні статті та науково-популярні видання, у яких аналізувалися педагогічні явища і процеси минулого у зв'язку з актуальними подіями в культурі, освіті, житті суспільства у цілому.

Важливою групою джерел у Н.Гупана виступають дидактичні (за Д.Равкіним), під якими він розуміє підручники, посібники, порадики, навчальні програми з історії педагогіки. Специфічним для цієї групи джерел є те, що вони, відбиваючи певний рівень розвитку історико-педагогічної думки і наукових знань, визначають своєрідну норму, мінімум систематизованих знань, який отримує наступне покоління педагогів. Вони водночас є і засобом документування рівня розвитку науки, і засобом навчання, і його результатом. З точки зору Н.Гупана, дидактичні джерела є проміжними між оповідальними і документальними [9].

Аналіз численних докторських дисертацій і монографій з історії педагогіки лише за останні роки (Л.Ваховський (2002), О.Адаменко (2006), Н.Сейко (2009), Л.Березівська (2009), С.Лобода (2010), О.Петренко (2011), Н.Коляда (2011) та ін.) засвідчив, що більшість дослідників класифікують історико-педагогічні джерела згідно конкретних аспектів власних досліджень.

Наприклад, Леонід Ваховський (2002) поділяє історико-педагогічні джерела на письмові розповідні джерела (філософські й педагогічні праці видатних західноєвропейських мислителів

XVII–XVIII століть, історична література, історико-філософські та історико-педагогічні публікації, роботи сучасних педагогів і філософів України та інших країн СНД, філософська та історична література англійською, французькою та німецькою мовами) і документальні джерела (законодавчі акти, нормативні документи, концепції розвитку освіти, матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади й управління України, наукового архіву Російської академії освіти) [7].

Джерельна база дослідження О.Адаменко (2006) складається з трьох груп джерел. Перша група – це філософські праці, наукознавчі роботи, роботи з методології історико-наукового знання, роботи з проблем методології педагогіки та історії педагогіки. Друга група джерел – це історико-педагогічні дослідження, присвячені загальним питанням розвитку педагогічної науки, персоналіям українських педагогів другої половини ХХ ст., а також різним аспектам розвитку дидактики, теорії виховання й теорії управління школою в Україні в ці часи. Третя група – це першоджерела, автентичні матеріали – статті, книги та дисертації, присвячені питанням навчання, виховання школярів і управління загальноосвітньою школою [1].

На нашу думку, луганські вчені, вибудовуючи авторські класифікації, спираються одночасно на декілька критеріїв – територіально-регіональні ознаки врахування аспектів інформації, що міститься у джерелі; типові критерії, за якими джерела диференціюються з точки зору знакових систем, що використовують їх авторами; часовий, хронологічний критерій та критерій предмету вивчення (джерела вивчення персоналій, наукових шкіл, педагогічних течій, окремих навчальних закладів).

У дослідженні феномену доброчинності в історико-педагогічному контексті Н.Сейко(2009) пропонує таку класифікацію: 1) нормативно-правові акти (розпорядження міністерства народної освіти, статuti та положення про навчальні заклади, положення про стипендіальні та доброчинні фундації, заповіти добро чинників тощо); 2) архівні документи, підрозділені на кілька основних груп: документи попечительських рад і канцелярій попечителів учбових округів, листування керівників навчальних закладів з попечителями учбових округів, матеріали люстраційних справ, дозволи на створення доброчинних товариств, архівні фонди тощо; 3) нарративні джерела: публікації на сторінках періодичної преси, мемуарні джерела, монографії, що представляють історичні дослідження різного часу видання; статистичні описи, календарі різних губерній та міст України [20].

У свою чергу, джерельну базу дослідження реформування шкільної освіти в Україні у ХХ ст. Л.Березівська поділяє на такі групи: 1) інформаційні повідомлення, циркуляри, закони, накази, постанови, резолюції державних структур та реалізаторів урядової освітньої політики – Міністерства народної освіти Російської імперії, Генерального секретаріату освіти, Міністерства народної освіти УНР, Міністерства освіти та мистецтва Української держави, Міністерства народної освіти Директорії УНР, Народного комісаріату освіти УРСР, Міністерства освіти УРСР; протоколи засідань підструктурних частин, спеціальних комісій при керівних органах освіти для розробки проектів реформ, основоположного законодавства; опубліковані звіти керівних органів освіти, збірники учительських з'їздів, освітянських нарад, де обговорювалися змістові та процесуальні аспекти шкільних реформ; 2) документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань, Центрального державного історичного архіву в м. Києві, Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського; 3) праці монографічного характеру, брошури, статті ініціаторів та очевидців тих чи інших шкільних реформ протягом досліджуваного періоду; 4) періодичні видання, на сторінках яких публікувалися освітні документи, праці педагогів і громадськості щодо реформування освітньої галузі тощо [5].

У цих дослідженнях базовим у здійсненні класифікації є критерій предмету вивчення (джерела вивчення персоналій, наукових шкіл, педагогічних течій, окремих навчальних закладів).

Вивчаючи педагогічну пресу як історико-педагогічне джерело, С.Лобода (2010) групує видання про українську педагогічну пресу за добором фактичного матеріалу, змістом, концепцією, часовими межами [15, с.19].

Згідно концепції дослідження гендерних підходів до освіти й виховання в історії вітчизняної школи і педагогіки (О.Петренко, 2011) джерельну базу поділяємо на сім основних груп [16].

Першу групу становлять джерела нормативно-правового характеру (звіти партійних з'їздів і конференцій різних рівнів, резолюції пленумів ЦК РКП(б) – ВКП(б), КПРС, стенограми з'їздів з сімейного виховання з жіночої освіти, дані статистичних збірників, інформаційні повідомлення, закони, накази, постанови державних структур Російської імперії, УНР, УСРР, УРСР, СРСР, Міністерства народної освіти Російської імперії, Генерального секретаріату освіти, Міністерства народної освіти УНР, Міністерства народної освіти Директорії УНР, Народного комісаріату освіти УРСР, Міністерства освіти УРСР), а також бюлетені Народного комісаріату освіти, збірники наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР та ін.

До другої групи нами віднесені документи й матеріали, які зберігаються в державних архівах України, зокрема: документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України); Центрального державного історичного архіву у м. Києві (ЦДІА).

У третю групу відносимо періодичні видання; до четвертої – праці вітчизняних педагогів, психологів, педологів. П'яту групу джерел складають навчальні плани навчальні програми, шкільні підручники та методична література для учителів. Шосту групу становлять інтерпретаційні джерела: монографії, брошури, статті, присвячені досліджуваній темі або дотичні до неї. Сьому групу джерел представляє довідкова література та сучасні підручники й посібники для вищої школи.

Пропонована нами класифікація спирається на критерії врахування аспектів інформації, що міститься у джерелі; типові критерії, за якими джерела диференціюються з точки зору знакових систем, що використовують їх авторами; часовий, хронологічний критерій; критерій предмету вивчення (джерела вивчення персоналій, наукових шкіл, педагогічних течій, окремих навчальних закладів).

Дослідник історії вітчизняного дитячого руху Н.Коляда (2011), спираючись на відомі класифікації, зазначає, що коло джерел з історії дитячого руху визначається предметом вивчення цієї галузі історико-педагогічного знання, а з іншого, – сам дитячий рух як суспільне явище тісно пов'язаний з історією нашої країни, школи і педагогіки. Тому в основному, коло джерел, на якому будується наукове вивчення історії дитячого руху, співпадає з колом джерел дослідження вітчизняної історії та педагогіки і включає такі типи: речові, кінофотофонодокументи, образотворчі і письмові [14]. Найбільш інформативною є письмова група джерел, до якої, за класифікацією М.Басова (1973), включені: документи партійних, молодіжних і дитячих організацій, твори про дитячий рух видатних державних і громадських діячів, статистичні матеріали, матеріали періодичного друку, документи освітніх установ, навчальних закладів та органів народної освіти, спогади активних учасників, організаторів і керівників дитячого руху [4].

Як бачимо, схарактеризовані класифікації не можуть порівнюватися або приводитися до єдиного шаблону в силу неоднозначності критеріїв, покладених в їх основу. Одні побудовані за формою відбиття дійсності, інші – за способом фіксування інформації, треті – за об'єктом відбиття тощо.

Однак, джерела з історії педагогіки при всьому різноманітті структури, змісту, походження, обставин виникнення мають загальні властивості форми й змісту. Як зауважував Н.Гупан, «класифікації не є альтернативними, не виключають одна одну, а відображають поліструктурність історико-педагогічних досліджень» [9, с.16]. Це створює можливість єдиного наукового підходу до них – виокремлення ряду універсальних критеріїв, на які спираються автори класифікацій та розробки методів джерелознавчого аналізу і їх відтворення як феномена культури – джерелознавчого синтезу.

Складність та багатоаспектність такої роботи відзначає і російський історик С.Шмідт, зауважуючи, що вона «вимагає особливої обережності у висновках, є здатною породити небезпеку опинитися в полоні суб'єктивних уявлень або «необачності середньостатистичної достовірності», піддатися спокусі «традиційних» (але не завжди перевірених або заснованих лише на аналогії) суджень» [22, с.267].

Вважаємо, що при класифікації історико-педагогічних джерел системний підхід, структурний аналіз і виявлення на основі їх прихованої інформації значно розширюють можливості встановлення вірогідності закладеної в них інформації.

В останні роки, поряд з об'єктами матеріальної і духовної культури, до історичних джерел все частіше починають відносити також особливості природно-географічного середовища і умов життя людей того періоду, який вивчається, якщо ці умови перетворені діяльністю людини і носять на собі сліди її цілеспрямованих змін [12]. Вважаємо, що це положення має особливо важливе значення для реконструкції генези і розвитку системи освіти й виховання того чи іншого народу. Розвиток будь-якого народу як культурно-історичної спільності здійснюється в певному природному ареалі, що є природним середовищем його життєдіяльності й суттєво визначає характер взаємодії між людьми і природою, особливості виробничої діяльності, напрям розвитку людського співтовариства, соціальні і психологічні характеристики його членів. Це положення вже знайшло своє відображення у роботах американського психолога С.Гудвіна при розробці етнофункціонального підходу в психології [23] і потребує актуалізації в історії педагогіки.

На нашу думку, системне врахування всіх означених критеріїв при групуванні історико-педагогічних джерел суттєво розширить можливості наукового аналізу й підвищить його рівень.

Водночас, вісторико-педагогічному дослідженні важливим є не стільки тлумачення змісту тексту, скільки інтерпретація джерела як явища культури. Дослідник зобов'язаний ясно усвідомлювати, у якій дослідницькій ситуації він знаходиться; відокремлювати ту ситуацію, у якій

він репродуктивно витлумачує джерело (тобто прагне зрозуміти зміст, який вкладав у джерело його автор), від іншої, у якій він по-своєму інтерпретує отриману за допомогою даного підходу інформацію у зв'язку із сучасною йому реальністю (тобто самостійно вибудовує своє, сучасне розуміння реальності сьогодення, спираючись на отриману інформацію, дає своє когнітивне тлумачення). Однак, це вже проблема окремої наукової розвідки.

Висновки і перспективи подальших розвідок... Таким чином, у процесі аналізу наявних класифікацій історико-педагогічних джерел, нами виокремлено ряд критеріїв, які можна вважати базовими для більшості групувань. До таких критеріїв ми відносимо: територіально-регіональні ознаки – приналежність джерел до тієї чи іншої культури; рівень узагальнення інформації; врахування аспектів інформації, що міститься у джерелі; типові критерії, за якими джерела диференціюються з точки зору знакових систем, що використовують їх авторами; часовий, хронологічний критерій; критерій предмету вивчення (джерела вивчення персоналій, наукових шкіл, педагогічних течій, окремих навчальних закладів). Теоретичне осмислення того, що історичне джерело (продукт культури, об'єктивований результат діяльності людини) виступає як єдиний об'єкт різноманітних історико-педагогічних досліджень при різноманітності їх предмету і врахування визначених критеріїв дає змогу виокремити відповідні групи джерел вивчення історії педагогіки, які стануть підґрунтям аналізу дослідника з тієї чи іншої проблеми історії педагогіки. Перспективу подальших розвідок вбачаємо у розробці етнофункціонального підходу в історії педагогіки на основі врахування особливостей природно-географічного середовища і умов життя людей того періоду, який вивчається.

Список використаних джерел та літератури:

1. Адаменко О. В. Развитие педагогической науки в Украине в второй половине XX ст. (1950–2000 гг.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / О. В. Адаменко. – Луганськ, 2006. – 44 с.
2. Анисов М. И. Источники изучения истории советской школы и педагогики : учебно-метод. пособие для пед. ин-тов / М. И. Анисов. – М. : Просвещение, 1986. – 223 с.
3. Анисов М. И. Основные требования к анализу историко-педагогических источников : учебное пособие / М. И. Анисов ; Моск. обл. пед. ин-тим. Н. К. Крупской. – М. : [б. в.], 1975. – 52 с.
4. Басов Н. Ф. Источники изучения истории пионерской организации, их методологическое и теоретическое значение / Миколай Басов // История всесоюзной пионерской организации. – М., 1973. – С. 12–18.
5. Березівська Л. Д. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Березівська Лариса Дмитрівна. – К., 2009. – 505 с.
6. Васильев К. И. Работа с архивным материалом / К. И. Васильев // Методы педагогического исследования. – М. : Просвещение, 1972. – 159 с.
7. Ваховський Л. Ц. Філософія виховання західної цивілізації в епоху просвітництва : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Л. Ц. Ваховський. – Х., 2002. – 40 с.
8. Голубнича Л. О. Класифікація джерел педагогічної історіографії / Л. О. Голубнича [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2012_26/files/P2612_30.pdf
9. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки / Н. М. Гупан. – К. : А.П.Н., 2002. – 224 с.
10. Иванов С. В. Об источниках научно-педагогического исследования / С. В. Иванов. – Воронеж : [б.и.], 1966. – 250 с.
11. История педагогики : учебное пособие [для студентов пед. институтов] / под ред. М. Ф. Шабаевой и др. – М. : Просвещение, 1982. – 462 с.
12. Источниковедение : Теория. История. Метод. Источники российской истории : учеб. пособие / И. Н. Данилевский, В. В. Кабанов, О. М. Медушевская, М. Ф. Румянцева ; Рос. гос. гуманит. ун-т, Ин-т «Открытое-во». – М., 1998. – 701 с.
13. Ковальченко И. Д. Методы исторического исследования / И. Д. Ковальченко ; Отделение историко-филологических наук. – [2-е изд., доп.]. – М. : Наука, 2003. – 486 с.
14. Коляда Н. М. Дослідження історії вітчизняного дитячого руху радянського періоду: джерелознавчий аспект / Н. М. Коляда // Історико-педагогічний альманах / [гол. ред. О. Сухомлинська]. – 2011. – Вип. 1. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – С. 54–60.
15. Лобода С. М. Педагогічна творчість учителя на шпальтах вітчизняної преси ХХ століття: протистояння ідей : [моногр.] / С. М. Лобода ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 504 с.
16. Петренко О. Б. Гендерні підходи до освіти та виховання в історії вітчизняної школи і педагогіки (XX століття) / О. Б. Петренко : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / О. Б. Петренко. – К., 2011. – 40 с.
17. Пушкирев Л. Н. Классификация письменных источников по отечественной истории / Л. Н. Пушкирев. – М., 1975. – 281 с.
18. Раскин Д. И. Историко-педагогический источник в светсовременных проблем историковедения и системного подхода / Д. И. Раскин // Актуальные вопросы историографии : сб. науч. тр. / под ред. Э. Д. Днепровой и О. Е. Кошелевой. – М. : Изд. АПН СССР, 1986. – 230 с.
19. Раскин Д. И. Классификация историко-педагогических источников / Д. И. Раскин // Историографические и методологические проблемы изучения истории отечественной школы и педагогики : сб. науч. тр. / под ред. Э. Д. Днепровой и О. Е. Кошелевой. – М., 1989. – С. 85–98.

20. Сейко Н. А. Добродійність у сфері освіти України (XIX – початок XX століття) : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.05 / Н. А. Сейко. – Луганськ, 2009. – 44 с.

21. Сухомлинська О. В. Історія педагогіки як наука і як навчальний предмет: актуальні проблеми // Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – К. : А.П.Н., 2003. – 68 с. – С. 26–35.

22. Шмидт С. О. Источниковедение в кругу других научных дисциплин и вопросы классификации источников (Постановка вопроса) / С. О. Шмидт // Актуальные вопросы источниковедения и специальных исторических дисциплин. Тезисы докладов IV Всесоюзной конференции. – М., 1983. – С. 9–13.

23. Goodwin C. J. A history of modern psychology / Goodwin C. J. – N.Y., 1999.

Анотація

О.Б.Петренко

К проблеме классификации источниковой базы историко-педагогического исследования

В статье изучается проблема классификации источниковой базы историко-педагогического исследования, в частности, анализируются критерии, которые избираются учеными для группирования источниковой базы историко-педагогического исследования: территориально-региональные признаки – принадлежность источников к той или другой культуре; уровень обобщения информации; учет аспектов информации, которая содержится в источнике; типичные критерии, по которым источники дифференцируются с точки зрения знаковых систем, использующихся их авторами; временной, хронологический критерий; критерий предмета изучения (источники изучения персоналий, научных школ, педагогических течений, отдельных учебных заведений). Выяснено: теоретическое осмысление того, что исторический источник (продукт культуры, объективируемый результат деятельности человека) выступает как единый объект разных историко-педагогических исследований при разнообразии их предмета и учет определенных критериев дает возможность выделить соответствующие группы источников изучения истории педагогики, что станут основой анализа исследователя по той или другой проблеме истории педагогики.

Ключевые слова: история педагогики, источниковая база, источник, классификация источников, критерий, источниковедение.

Summary

O.B.Petrenko

To the Problem of Classification of Information Sources of the Historical and Pedagogical Research

In the article the author studies the problem of classification of information sources of the historical and pedagogical research. The criteria that scientists choose to group source base of historical and pedagogical research have been analyzed, that is territorial and regional features – sources belonging to a particular culture, the level of synthesis of information, taking into account aspects of the information contained in the source and the typical criteria for sources differentiated in terms of sign systems that authors use; temporal, chronological criteria; subject of study criteria (sources learning personalities, scientific schools, pedagogical trends, of the individual schools). A theoretical understanding that historical source (the product of culture, objected result of human activity) acts as a single object of various historical and pedagogical researches in a variety of their subject and considering certain criteria makes it possible to distinguish the relevant sources of learning the history of pedagogy, that will be the foundation for the analysis of the researcher within this or that problem in the history of pedagogy.

Key words: history of pedagogy, source base, source, source classification, criteria, source study.

Дата надходження статті: «9» жовтня 2013 р.

УДК: (37.013.42+376)(438+477)

М.В.ПЕРФІЛЬЄВА,
кандидат педагогічних наук
(м.Умань)

Стан дослідженості проблеми соціального виховання дітей та молоді з обмеженими можливостями у Польщі та Україні

Стаття присвячена історіографічному аналізу та узагальненню праць українських та польських науковців з проблеми дослідження за такими напрямками: компаративістські дослідження; теоретико-методологічні аспекти соціального виховання та соціалізації особистості, спеціальної та інтеграційної освіти; проблеми педагогічної роботи з сім'ями, які мають дітей або молоді з обмеженими можливостями, професійної реабілітації та соціального захисту тощо. Автором встановлено, що, незважаючи на актуальність проблеми у польському суспільстві, значну кількість наукових праць, присвячених її вивченню, питання соціального виховання дітей та молоді з обмеженими можливостями потребують поглибленого теоретичного обґрунтування педагогічних засад цього процесу.

Ключові слова: соціальне виховання, діти та молоді з обмеженими можливостями.

Соціальне обмеження, що є наслідком психофізичних розладів організму людини, є одним з серйозних явищ і проблем сучасного світу. Вагомість цих проблем визначається і наявністю цього явища в людському суспільстві і відповідно наслідків, що виникають як в індивідуальному, так і